

ÍNDIX

Notes de l'autor.....	11
La història del quadern	15
1. Una visita inesperada.....	17
2. Polítics i periòdics.....	27
3. Dinar en la intimitat.....	35
4. La primera anada a Barcelona	47
5. La casa de dispeses.....	55
6. Les nostres veïnes	63
7. Un carnaval al Romea	67
8. Oscula summa dedi.....	77
9. El primer dia de classe	81
10. Els batibulls de la política	89
11. El dia de Sant Amadeu.....	101
12. Carlins i republicans	109
13. Entremesos universitaris.....	119
14. De la meva amistat amb Milà i Fontanals.....	127
15. El plet i unes gardènies	131
16. Una tarda d'esbarjo.....	139
17. La capseta de música	147
18. El viatge al Bruc.....	155
19. Una dolorosa decisió.....	163
20. L'adéu.....	169
21. Punt de fuga.....	173

NOTES DE L'AUTOR

Els textos en cursiva inclosos en aquest llibre són de Joan Vidal i Valls, besavi de l'autor, escrits de gran però sense data. A part d'anècdotes que havia sentit explicar al seu pare, Francesc de P. Soler i Vidal, i d'algun altre material manuscrit, l'autor ha utilitzat informacions procedents de la *Historia crítica de los hombres del republicanismo catalán (1905-1914)* d'Emilio Navarro (1915), d'*Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)* d'A. Pérez-Bastardas (1987), i de *La representació política a la demarcació provincial de Barcelona. El districte electoral de Manresa-Terrassa-Sabadell (1882-1896)* de G. Rubí, a *Terme, revista d'història* (núm. 22, novembre de 2007).

La Gran Enciclopèdia Catalana (1980) resumeix la biografia del protagonista en aquests termes:

Vidal i Valls, Joan (Ripollet, Vallès Occidental 1853 - Barcelona 1925) Polític i advocat republicà. Redactor de *La Publicidad* i diputat provincial per diverses circumscripcions, milità primer en el possibilisme i després a la Unió Republicana i, finalment, fou un dels creadors de la Unió Federal Nacionalista Republicana, en representació de la qual fou regidor i cap de la minoria consistorial a l'ajuntament de Barcelona (*Joan B. Culla*).

Les descripcions de la política europea i espanyola de l'època són tretes del dietari de Mn. Jaume Solà i Seriol, badaloní (1870-1871), transcrit a la *Història de Badalona* (vol. I) de Josep M. Cuyàs i Tolosa, Badalona, 1975.

LA HISTÒRIA DEL QUADERN

Ja fa molts anys que vaig descobrir uns plec d'octavetes ratats i esgrogueïts, escrits pel meu besavi Joan Vidal. Anaven lligats amb cordills vermells, dins de sobres blaus on constaven els títols respectius: *El senyor Pau*, *L'adroguer nou...* Un d'aquests plecs, el més voluminós, subdividit en altres, ordenats amb números romans, estava protagonitzat per un jove anomenat, ras i curt, Rocabruna.

Vaig començar a fullejar-lo i vaig seguir llegint-lo, amb interès creixent, a mesura que les meves sospites anaven prenent cos. Venien a ser una mena de memòries novel·lades de la seva joventut: els primers anys d'Universitat, les seves primeres taules periodístiques a *La Publicidad*, les seves experiències en les arts de la política, els seus primers anys exercint d'advocat, els seus flirteigs i amors d'adolescent... i aquell final sobtat, que resol amb quatre ratlles un tema suggerent. En Rocabruna era ell, i la novel·leta eren els seus records, escrits, negre sobre blanc, uns quaranta anys més tard, a la seva seixantena. Un quadern de tardor sobre la seva primavera.

Els manuscrits estaven escrits en un català acurat i planer. En Joan Triadú, que ho va mirar, va dir-me que la seva escriptura se cenyia força a les normes ortogràfiques de *L'Avenç*, les més avançades, punt de partida de les de Pompeu Fabra. Vaig mecanografiar el text i el vaig portar a l'actual revista *L'Avenç*, successora d'aquell *L'Avenç* d'abans. Ocupaven, en total, una cinquantena de fulls, excessius —va dir-me un tal Mascarell— per publicar-los com a article i insuficients com a novel·la. En un calaix de casa es van quedar.

Al cap d'uns anys me'ls vaig tornar a trobar. No eren uns simples fulls solts, un fulletí en fascicles, sinó que retrataven l'últim quart del segle XIX i el començament del XX amb trets no pas llibrescos ni merament anecdòtics. El seu context era la vida quotidiana de l'època, ben descrita, curiosa i prou interessant dos segles a venir. I jo —mig Soler mig Vidal— em trobava a la quarta generació d'aquella història.

La meva imaginació, un cop documentada i situada en els anys de joventut del meu besavi, va anar ampliant aquella narració embolcallada de novel·la. O aquesta novel·la teixida amb fils d'història que teniu a les mans.

UNA VISITA INESPERADA

Va entrar i va tancar ella mateixa la porta. Com si m'hagués picat un escurçó, em vaig posar dret, i groc, sense paraula, vaig veure acostar-se cap a mi aquella que havia sigut l'estimada de ma vida.

—Veig que te'n recordes —va dir l'Eliseta en català, deixant a part tot fingiment—. Me n'alegro, que jo he vingut per això.

No sé què vaig dir, airat, de si tenia vergonya; no sé què va passar, però sí que puc dir que, entre satisfaccions, records i carícies, vaig tornar en mi i, si bé amb certa fredor, vàrem començar a remoure cendres...

Era l'Eliseta! Qui s'ho havia de pensar! Com una aparició. Amb un altre vestit, més luxós, més elegant, més de dona. Però, així que es va treure el gran capell, ja no vaig dubtar més: era una aparició de carn i ossos. Els seus ulls eren més entremaliats, més murrís, menys ingenus, però mantenien aquella pinzellada d'ombra que havien tingut sempre.

—Has tornat —crec que vaig dir-li, amb una veu molt baixa i mig avergonyida. Així acabo d'escriure-ho en aquestes memòries que anomeno “Quadern de tardor” perquè, signant amb el pseudònim Rocabruna, és en la tardor de la meua vida que m'entretinc a posar negre sobre blanc els meus records, passats els meus seixanta.

Recordo que em van traspalsar terriblement, aquells ulls. Em removien uns sentiments que tenia oblidats. Sentia batre als polsos una joventut, una primavera passada que de nou feia estremir les fibres del meu cos. Se'm van desvetllar pensaments, imatges, sensacions que ja no reconeixia com a pròpies, mentre ella em mirava i

no deixava de mirar-me, fetillera, lasciva, amb un somrís indesxifrable de Gioconda. Mentre desplegava i replegava davant del seu generós escot, amb un volgut encís, aquell preciós ventall de carei.

M'adonava que estava endevinant els meus sentiments, el meu torbament inevitable. Llegia en present coses meves no escrites d'aquell passat llunyà. M'havia de sobreposar, fer-me valer. Amb tots els respectes, però sense la més lleu vacil·lació, havia d'adreçar-m'hi mirant-la bé a la cara. Des del lloc que jo ocupava, on havia vingut a escometre'm, a impressionar-me, intencionadament. Em vaig mantenir dempeus darrere del buró, com darrere d'una trinxera, una mica abalançat cap endavant. Prement sobre la carpeta de couro de damunt la taula les puntes dels dits.

Havia de mantenir a ratlla aquell passat, el flirteig adolescent de violetes i versos pel celobert de la dispeesa, la passejada amb llanxa pel moll al clar de lluna, el record d'aquella nit sorpresa segrestat a la seva cambra mentre l'oncle capellà conspirava amb els carlins... No deixar-me temptar, no rendir-me, resistir el setge dels seus ulls, ser capaç d'aguantar-li la mirada.

...vàrem començar a remoure cendres. Que es vegé obligada, que els seus oncles —què sé jo...—, alguna llagrimeta, rialles després, amb la promesa de passar a Barcelona un mes al costat meu per arreglar certs assumptes de l'heretat que els seus oncles, els Cardona, li havien llegat, amb embolics que no es podien desfer des de Madrid, al Bruc o Esparreguera, on estava situada la finca en qüestió.

Això és el que em va dir, i m'ho podia creure. En certa manera, ensenyava les seves cartes, les que tenia en mà, les que havia triat per a la primera tirada.

—Senyora coronela... —la vaig saludar, enrogit i alhora amb ironia, i amb tot l'aplom de què podia valdre'm—.

Poc la feia per aquestes terres. Volta el món i torna al Born. A què es deu tal honor?

—Vaja, Joan... —se m'adreça, mirant-me fit als ulls, d'una manera que abans mai no gosava. Era una súplica i un reny amistós al mateix temps. Ella tenia trenta anys encara no, i jo en tenia trenta-un. En feia dotze, i ben llargs, de la seva escapada. I ara, que desimbolta! Una dama de món, amb posat aristòcrata, tota una senyora de l'alta societat al meu davant. Se'm mostrava entre franca i posturera. Amb el ventall de carei mig cobrint-se ara l'escot, ara la cara, espiant-me sagaç i riolera des d'aquella temptadora gelosia:

—Li has de fer aquests compliments a la teva Eliseta?

Em vaig deixar caure a la butaca de braços. No podia fingir. Me la vaig quedar mirant, amollant qualsevol resistència. També els ulls d'ella semblaven de carei, com el ventall, quan, del seu lloc estant, em feia una ganyoteta trapassera posant la boqueta de pinyó, somrient per sota el nas.

Se'm va anar acostant, a poc a poc, va traspasar la barrera del buró i se'm va plantar al costat, bastant arran, tota xamosa. M'acostà la carona, ajupint-se, arremangant graciosament el polissó cap endarrere, fins a acular-me al respatller de la butaca, manyaga, riallera, persuasiva:

—Joan estimat... Que no han passat tants segles com vols fer-me creure. Tant has canviat, tu? Que jo sóc la mateixa, l'Eliseta. M'estàs fent tornar a ser-ho. Si et plau, torna'm a anomenar...

I dolçament em va fer un petó càlid i amorós al front, i va començar d'amoixar-me els cabells cap endarrere. Se'm va asseure als genolls, fent fru-fru amb la faldilla i les llaçades. Ho recordo prou bé. I que em va passar el braç per l'espatlla, agombolant-me:

—Estimat Rocabruna...

—Eliseta... A Cuba et deuen dir Elisa, oi? És clar. Doña Elisa. A què es deu que hakis tornat? Com has vingut a raure...? Quin atzar t'ha portat? Què vols de mi, vols dir-m'ho?

Jo ja no era aquell estudiant novell, però ella era... llicenciada. Totes aquelles proeses i murrieries d'abans eren moltes llegües lluny... El celobert dels meus somnis, els poms de violetes amb fulles de malva-rosa amb tot de quartetes entortolligades... La gatzara d'aquell rusc de modistetes alegres i feineres; les magarrufes de la pobra Maria, que es va casar amb recança, seguint els meus consells...

I aquella caterva de conspiradors fantasmagòrics "*por el Rey y por la Religión*", encapotats de negre; i l'oncle capellà amb qui ella vivia, amb el manteu de color d'ala de mosca, i la tia devota, i el sergent que li deia de tu a l'Eliseta... el fatxenda que se la va endur... Aquell sergent Navarro ara era el *Coronel García Navarro*, com deia la targeta de visita que ella m'acabava de donar... I, escrit amb llapis, i de la seva lletra, finament: "*la señora*"...

—No hi puc arribar, a tu, Joan, així; hi poses massa noses... Aquell caminet nostre que anava de tu a mi i tornava de mi a tu, tants anys de no fressar-lo, ja no és franc com abans, s'ha tot embardissat; però hi ha rastres teus i meus que no s'esborren.

No va voler l'Eliseta que examinés tot seguit els documents: ja tindriem temps per a tal examen! Em va exigir que li contés coses de la meva vida...

Tornava a ser l'Eliseta de sempre, encara més bonica. Era ja una xicota de trenta anys, casada, amb tot el desenvolupament que prometia de jove. Enjogassada i riallera, celebrava i reia els meus disgustos, com si encara fos una noia capritxosa.

En pocs instants, va passar pel meu cervell aquell romanç de joventut. Com una esgarrinxada i, tot seguit, com un bàlsam. Estava ben desconcertat. Els meus ulls van implorar una treva.

—Perdona'm. Tens raó: millor anar a poc a poc. No tinguis prevenció amb mi, que jo no vull forçar-te a res, ni burxar cap ferida mal curada. Deus pensar que abans

eres tu l'atreuit i jo la vergonyosa, i que ara els papers s'han canviat. Tu encara estàs sobtat de veure'm i jo ja fa dos dies que t'hi sé, en aquest despatx, afigurant-me la sorpresa que et daria. Confesso que he jugat amb avantatge. Saps?, jo he vingut per un assumpte jurídic: l'herència de l'oncle capellà, de mossèn Cardona, ja el recordes. Hauràs rebut una carta del senyor Morayta explicant-ne els antecedents, que l'afer s'ha de resoldre des de Barcelona, i que ell l'ha remès al despatx de Don Eusebi...

—Sí, una carta encapçalada amb tres estrelles, que jo vaig prendre-me-les com de la francmaçoneria. Perquè aquest Morayta és un peix gros... ho deus saber tan bé com jo. Però ara també hi veig les tres estrelles de coronel. O una cosa fa l'altra? Perquè aquest canvi de jaqueta, de carlí furibund que era aleshores a l'honrós liberal que ara figura, ja ho diu tot.

—Ui, Joanet! Que m'agrades així! Un home de temperament, que interessant! I com em veus, tu a mi, digues? Més liberal, també? Potser massa? No he sigut mai carlina... Sí que han passat els anys, i els treballs, les il·lusions, les soledats... amb tanta llunyania entre nosaltres. Te'n diria, de desigs, de desencisos! Per què no resseguir-los junts, abans de recórrer als teus oficis d'advocat. Has de saber que porto quatre setmanes llargues navegant, amb una ànsia de tornar a Espanya, a Barcelona! Vaig embarcar a Santiago de Cuba una setmana abans de Sant Joan, que allà no se celebra. Hi he viscut tots aquests anys. Són tantes, les coses que voldria explicar-te! Un mes i mig de travessia. Ja et deus haver adonat com m'han tocat els aires: "el sol i la serena fan tornar la gent morena". Per més que em passejava per coberta amb ombrel·la, evitant la xardor...

El seu front tenia una tènue morenor i les galtes eren pètals de rosa...

—Tants dies de travessia, rellegint el passat en l'estela d'escuma que deixava enrere el *Santa Cruz*, imaginant com trobaria Barcelona, amb la mirada perduda en la

blavor, si et tornaria a veure... M'ha vagat de jugar amb la memòria, de tornar a somniar. ¿Era el fet de tornar, al cap d'aquests anys que ara veig tan estranys, tan absurds? ¿Era l'afany de retrobar aquell amor tan innocent, tan vertader? Perquè, tard o d'hora, la vida ens fa passar per l'adreçador, i a mi ben d'hora... Saltaven els dofins i jo et reveia, ignorant que la casualitat, o el destí, tan fàcilment em duria als teus braços.

Els ulls se li entelaven.

—Et reveia, i encara m'estremia un antic rastre de carícies i petons... No he volgut oblidar aquell joc d'enamorats novells, ni hauria pas pogut. Tu eres tan galant, tan educat, de paraules i maneres, i alhora tan romàntic i tan apassionat... Pobra de mi, en aquella casa del carrer del Corralet, tan resclosida abans d'arribar tu. Amb l'oncle capellà i la tieta rondinaire i queixosa, amb misses i rosaris i novenes i estacions al Santíssim! I tu que t'apostaves amatent al costat de la pica d'aigua beneita. I aquells poms de violetes que em llançaves, amb una dedicatòria enrotlladeta signada amb el pseudònim tan sonor i rodó de “Rocabruna”, suggeridor d'antics trobadors provençals, enamorat d'una damisel·la encastellada, de la teva Eliseta... “Fil-i-veta” que em deies —com de “vetes i fils” però al revés— quan estaves de broma o em volies fer prevaricar. Ves, tota jo, pendent d'un fil —d'aquest fil del nom de “Fil-i-veta”—, per caure tan dolçament en els teus braços. I va ser, precisament, aquella nit inesperada...

—Si et plau...

—...aquella nit que ens van tancar a la teva cambra, sense ells imaginar-s'ho... Però la conspiració d'aquella carlinada, la conxorxa de l'oncle Cardona, ens va robar la nostra, de conspiració, que no era política sinó de petons i abraçades. Joan, Rocabruna dels meus somnis, és cert que van robar-me, que se'm van endur contra la meva voluntat. Jo no en sabia res, i menys encara ho volia, ni m'ho van demanar. Si per al meu cor, “*Dios, Patria y Rey*” eres tu i només tu. Jo què hi podia fer?

—És clar, vet aquí la malmaridada dels romanços... Jo encara sóc solter, com qui diu per merèixer. Però, pel que s'endevina, fos on fos el teu cor —que ja et crec, si m'ho dius d'aquesta manera—, en aquests dotze anys passats has escalat, de bracet del teu coronel, tot l'escalafó de la carrera militar. I “¡Viva el Rey!”. Aquí també n'han succeït, de coses, aquests anys: la República malaguanyada, com un vist i no vist però amb tot el ròssec de desencant que ha deixat. I la Restauració monàrquica... I qui dia passa any empeny...

Ella em mirava amb tota la tendresa, i jo no sentia més que l'entonació de les seves paraules i les seves expressions de retret. Ara es posava a resseguir falaguera el perfil del meu nas amb el capciró del dit índex. I fent-se la dolguda, mig somreia, segura, en el fons, del seu poder captivador que la duria al triomf, per poc que jo baixés la guàrdia. Em tenia clissat, rendit del tot, sota la meva aparent i improvisada prevenció.

—Mira —digué—, el que pots fer és venir a dinar amb mi al Falcó —l'hotel on estava allotjada des d'ahir, des del dia de la seva arribada—. Allà et miraràs els documents i parlarem de tot.

Em va estirar la cadeneta de la butxaca de l'armilla, em va treure el rellotge i va obrir-ne la tapa amb aquella *sans façón*:

—Té, mira, ja és la una tocada. No pretendràs que ara obrim el cartipàs, oi? Vine a dinar; m'allotjo al Falcó i ens farem companyia. Allà tindrem tot el temps per parlar del que voldrem. Dignes que sí!

Jo assajava de mantenir un tracte natural, educat, fins i tot amistós, però guardant una prudent distància. Confiança, tota la que volgués, però confiances no, o almenys no encara.

Em notava a mi mateix una mica tens, o molt, però m'esforçava a tornar-li el somriure amb aparent franquesa. Vaig notar que somriure m'alleujava: